

UDC 351

[https://doi.org/10.32689/2617-2224-2020-4\(24\)-32-48](https://doi.org/10.32689/2617-2224-2020-4(24)-32-48)

Браніцька Тетяна Ромуальдівна,
доктор педагогічних наук, завідувач кафедри психолого-педагогічної освіти та соціальних наук, Комунальний вищий навчальний заклад “Вінницька академія неперервної освіти”, 21100, м. Вінниця, вул. Грушевська, 13, тел.: (0432) 55 65 68, e-mail: tatjanarom4@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-4503-3140>

Браницкая Татьяна Ромуальдовна,
доктор педагогических наук, заведующий кафедры психолого-педагогического образования и социальных наук, Коммунальное высшее учебное заведение “Винницкая академия непрерывного образования”, 21100, г. Винница, ул. Грушевского, 13, тел.: (0432) 55 65 68, e-mail: tatjanarom4@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-4503-3140>

Branitska Tetiana Romualdivna,
Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Psychological-Pedagogical Education and Social Sciences of the Communal Higher Educational Institution “Vinnytsia Academy of Continuing Education”, Vinnytsia, Hrushevs'ka str., 13, tel.: (0432) 55 65 68, e-mail: tatjanarom4@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-4503-3140>

Логутіна Наталія Володимирівна,
кандидат педагогічних наук, викладач кафедри іноземних мов з курсом латинської мови та медичної термінології Вінницького національного медичного університету ім. Миколи Пирогова, м. Вінниця, вул. Пирогова, 56, тел.: (0432) 67 29 30, e-mail: natalia.logutina@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-1029-5247>

Логутина Наталья Владимировна,
кандидат педагогических наук, преподаватель кафедры иностранных языков

с курсом латинского языка и медицинской терминологии Винницкого национального медицинского университета им. Николая Пирогова, г. Винница, ул. Пирогова,

56, тел.: (0432) 67 29 30, e-mail: natalia.logutina@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-1029-5247>

Logutina Nataliia Vladimirovna,

Candidate of Pedagogical Sciences, Lecturer of the Department of Foreign Languages with Latin Course and Medical Terminology of National Pirogov Memorial Medical University, Vinnytsia, Pirogova str., 56, tel.: (0432) 67 29 30, e-mail: natalia.logutina@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-1029-5247>

ОСНОВИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ НАЦІОНАЛЬНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Анотація. Проаналізовано та розкрито значення освіти як державної, суспільної, особистісної цінності для розвитку соціуму, як основи соціально-економічного, духовно-культурного, політичного розвитку суспільства та інтеграції його в європейську та світову спільноту. Узагальнено поняття державного управління освітою як вид професійної діяльності, спрямованої на створення умов (організаційних, кадрових, матеріально-фінансових, правових) життєдіяльності, функціонування, розвитку, удосконалення навчального закладу, удосконалення системи національної освіти для досягнення поставленої мети. Встановлено, що система національної освіти незалежної України є цілісною єдністю державних, комунальних, приватних, корпоративних навчально-виховних закладів різних спрямувань та рівнів акредитації. Проаналізовано істотні відмінності в державному управлінні системою освіти в радянські часи та в незалежній Україні. Розкрито зміст і значення концептуальних принципів державного управління системою національної освіти України: принцип державності, науковості, прогностичного планування діяльності органів державного управління і закладів освіти, демократизації, компетентності та професіоналізму управлінців освітянською сферою діяльності та оптимізації. Окреслено стратегічні завдання нової структурної організації “Українська Академія державного управління при Президентові України (УАДУ)”. Визначено структурні компоненти та рівні державно-громадської моделі управління системою національної освіти: а) парламентсько-президентський рівень; б) урядово-центральный рівень; в) регіональний рівень (обласні, міські, районні відділи освіти); г) рівень безпосереднього управління закладами освіти та виокремлено: повноваження державних управлінців різних рівнів; основні принципи, провідні напрями розвитку системи національної освіти в Україні. Доведено, що оптимальним результатом діяльності державних управлінців парламентсько-президентського та урядово-центрального рівнів є створення Нової української школи. Обґрунтовано основні принципи стратегії і тактики реалізації освітніх і управлінських новацій; узагальнено суттєві зміни в системі національної освіти, детерміновані створенням проекту Нової української

школи (05-27.09.2017 р.), яка працюватиме на засадах педагогіки партнерства, в основі якої є спілкування, взаємодія та співпраця між учителем, учнем і батьками, та розробкою Державного стандарту (21.08.2018 р.) навчання за програмами дванадцятирічної повної загальної середньої освіти та ступеневого статусу школи: початкова школа I ступеня — початок занять з 1 вересня 2018 року; гімназія — навчальний заклад II ступеня, який забезпечує базову середню освіту — початок навчання з 1 вересня 2022 року; ліцей — навчальний заклад III ступеня, який забезпечує профільну середню освіту — початок навчання з 1 вересня 2027 року.

Систематизовано спектр основних компетентностей освіченої особистості, визначений в законодавчих документах освітньої галузі з метою *розвитку особистості, суспільства на основі наукових знань*, а саме: вільне володіння державною мовою; здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами; математична компетентність; компетентності в галузі природничих наук, техніки та технології; інноваційність; екологічна компетентність; інформаційно-комунікативна компетентність; навчання впродовж життя; громадянські, соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності прав людини, добробуту та здорового способу життя, з усвідомленням рівних прав і можливостей.

Ключові слова: система національної освіти України; державне управління освітою; удосконалення системи національної освіти; державно-громадська модель управління системою національної освіти, Нова українська школа; навчальний заклад; компетентність.

ОСНОВЫ ГОСУДАРСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ СИСТЕМОЙ НАЦИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ УКРАИНЫ

Аннотация. Проанализировано и раскрыто значение образования как государственной, общественной, личной ценности для развития социума, как основы социально-экономического, духовно-культурного, политического развития общества и интеграции его в европейское и мировое сообщество. Обобщено понятие государственного управления образованием как вид профессиональной деятельности, направленной на создание условий (организационных, кадровых, материально-финансовых, правовых) жизнедеятельности, функционирования, развития, совершенствования учебного заведения, усовершенствование системы национального образования для достижения поставленной цели. Установлено, что система национального образования независимой Украины представляет собой целостное единство государственных, коммунальных, частных, корпоративных учебно-воспитательных заведений разных направлений и уровней аккредитации. Проанализированы существенные различия в государственном управлении системой образования в советские времена и в независимой Украине. Раскрыто содержание и значение концептуальных принципов государственного управления системой национального образования Украины: принцип государственности, научности, прогностического планирования деятель-

ности органов государственного управления и учреждений образования, демократизации, компетентности и профессионализма управленцев образовательной сферой деятельности и оптимизации. Определены стратегические задачи новой структурной организации “Украинская Академия государственного управления при Президенте Украины (УАДУ)”. Определены структурные компоненты и уровни государственно-общественной модели управления системой национального образования: а) парламентско-президентский; б) правительственно-центральный; в) региональный уровень (областные, городские, районные отделы образования); г) уровень непосредственного управления учебными заведениями и выделены: полномочия государственных управленцев различных уровней; основные принципы, ведущие направления развития системы национального образования в Украине. Доказано, что оптимальным результатом деятельности государственных управленцев парламентско-президентского и правительственно-центрального уровней является создание Новой украинской школы. Обоснованы главные принципы стратегии и тактики реализации образовательных и управленческих новаций; обобщены существенные изменения в системе национального образования, детерминированы созданием проекта Новой украинской школы (05–27.09.2017 р.), которая будет работать на принципах педагогики партнерства, в основе которой является общение, взаимодействие и сотрудничество между учителем, учеником и родителями, и разработкой Государственного стандарта (21.08.2018 р.) обучения по двенадцатилетней программе полного общего среднего образования и ступенчатого статуса школы: начальная школа I степени – начало занятий с 1 сентября 2018; гимназия – учебное заведение II степени, которое обеспечивает базовое среднее образование – начало обучения с 1 сентября 2022; лицей – учебное заведение III степени, которое обеспечивает профильное среднее образование – начало обучения с 1 сентября 2027.

Систематизирован спектр основных компетенций образованной личности, определенный в законодательных документах образования с целью развития личности, общества на основе научных знаний, а именно: свободное владение государственным языком; способность общаться на родном (при отличии от государственной) и иностранных языках; математическая компетентность; компетентность в области естественных наук, техники и технологии; инновационность; экологическая компетентность; информационно-коммуникативная компетентность; обучение в течение жизни; гражданские, социальные компетентности, связанные с идеями демократии, справедливости, равенства прав человека, благополучия и здорового образа жизни, с осознанием равных прав и возможностей.

Ключевые слова: система национального образования Украины; государственное управление образованием; совершенствование системы национального образования; государственно-общественная модель управления системой национального образования, Новая украинская школа; учебное заведение; компетентность.

FUNDAMENTALS OF PUBLIC ADMINISTRATION OF THE NATIONAL EDUCATION SYSTEM OF UKRAINE

Abstract. The article analyzes and reveals the importance of education as a state, social, personal value for the development of society, as the basis of socio-economic, spiritual, cultural, political development of society and its integration into the European and world community. The concept of state management of education as a type of professional activity aimed at creating conditions (organizational, personnel, material and financial, legal) life, functioning, development, improvement of educational institutions, improvement of the national education system to achieve this goal is generalized. It is established that the system of national education of independent Ukraine is an integral unity of state, municipal, private, corporate educational institutions of different directions and levels of accreditation. Significant differences in public administration of the education system in Soviet times and in independent Ukraine are analyzed. The content and significance of the conceptual principles of public administration of the national education system of Ukraine are revealed: the principle of statehood, scientificity, prognostic planning of public administration bodies and educational institutions, democratization, competence and professionalism of managers of educational sphere and optimization. The strategic tasks of the new structural organization “Ukrainian Academy of Public Administration under the President of Ukraine (UAPA)” are outlined. The structural components and levels of the state-public model of management of the national education system are determined: a) parliamentary-presidential; b) government-central; c) regional level (regional, city, district education departments); d) the level of direct management of educational institutions and the most educational: the powers of public officials at different levels; basic principles, leading directions of development of the national education system in Ukraine. It is proved that the optimal result of the activity of state administrators of the parliamentary-presidential and government-central levels is the creation of the New Ukrainian School. The basic principles of strategy and tactics of realization of educational and administrative innovations are substantiated; significant changes in the national education system, determined by the creation of the New Ukrainian School project (05-27.09. 2017), which will work on the basis of partnership pedagogy, based on communication, interaction and cooperation between teacher, student and parents, and the development of the State Standard (August 21, 2018) training according to the programs of twelve-year complete general secondary education and the degree status of the school: primary school of the first degree – the beginning of classes from September 1, 2018; gymnasium – an educational institution of the second degree, which provides basic secondary education – the beginning of education from September 1, 2022; lyceum – an educational institution of the third degree, which provides specialized secondary education – the beginning of education from September 1, 2027.

The spectrum of the main competencies of the educated person, defined in the legislative documents of the educational branch for the purpose of development

of the person, society on the basis of scientific knowledge is systematized, namely: free possession of the state language; ability to communicate in native (in case of difference from the state) and foreign languages; mathematical competence; competencies in the field of natural sciences, engineering and technology; innovation; environmental competence; information and communication competence; life-long learning; civic, social competencies related to the ideas of democracy, justice, equality of human rights, well-being and a healthy lifestyle, with an awareness of equal rights and opportunities.

Keywords: national education system of Ukraine; state management of education; improving the national education system; state-public model of national education system management, New Ukrainian School, competence.

Постановка проблеми. У суспільному прогресі людства освіта як складне соціально-економічне явище є надзвичайно важливою галуззю пізнавально-розвивальної, виховної та трудової діяльності. Освіта і наука будують майбутнє особистості, держави, людства загалом. “Освіта формує інтелектуальний, культурний, духовний стан суспільства” [1]. Освіта, поряд зі здоров’ям та життям, є найвищою цінністю людського буття, оскільки виступає рушійною силою розвитку здібностей особистості та можливості створення кращих умов життя і праці. Але освіта не тільки особистісна цінність, освіта — цінність державна та суспільна.

В Україні освіта як основа соціально-економічного, духовно-культурного, політичного розвитку суспільства, інтеграції його у європейську та світову спільноту визначена державним пріоритетом, оскільки сприяє життєдіяльності й економічному розвитку соціуму. Між рівнем освіти, інтелектуальними і матеріальними потребами особистості існує пряма залежність з продуктивністю

праці, а це означає, що і з економічним зростанням держави.

Освіта одночасно виступає як єдність п’яти якостей, саме: цінність, процес, результат, послуга та система. “Продукцією” освіти є знання, погляди на світосприйняття, кваліфікована робоча сила [2].

В умовах ринкової економіки, цивілізаційної глобалізації, попиту на високі стандарти знань, компетенцій, на різноманітні освітні послуги, на креативність і творчий підхід до вирішення виробничих проблем спостерігаємо якісні перетворення освітньої реальності — “освіта без кордонів”, світовий освітній простір, що призводить до оновлення освіти, до реформ, до зміни завдань освіти та її ролі. Підвищення ролі знань, що є рушійною силою економічного зростання в глобальному масштабі; розвиток інформаційних технологій, розширення комунікативної взаємодії, інтелектуальний капітал детермінують виникнення глобального ринку праці.

Глобалізаційні процеси у світі впливають на систему освіти безпо-

середньо — зростання фінансування і опосередковано — узгодження отриманих знань, навичок до вимог мінливого глобального ринку праці. Сучасна школа не в змозі виконати всі зміни і виклики, які вимагає від системи освіти глобалізація, оскільки існує проблема нерівності освітніх можливостей для дітей із сімей з різним економічним статусом. Адже діти повинні готуватися до життя, спрямованого у майбутнє.

Освітні реформи, що здійснюються в Україні, оновлення парадигми освіти, освітніх методик, використання інформаційно-комп'ютерних технологій, демографічні, етнічні зміни, інтеграція у європейський освітній простір не тільки істотно впливають на основи діяльності закладів освіти усіх рівнів акредитації, а й вимагають розроблення нових концепцій, принципів і технологій управління системою національної освіти.

Управління системою освіти в державі, пошук шляхів розвитку та удосконалення її, приведення відповідно до сукупності суспільних відносин, національних особливостей, політичних і економічних процесів є злободенною проблемою. Система освіти функціонує, удосконалюється через управління. “Модернізація управлінських механізмів стає важливим засобом розвитку освіти в Україні” [2]. Отже, управління освітою, її реформування відповідно до вимог та викликів сьогодення є актуальною проблемою.

Сукупність питань, пов'язаних із розвитком та становленням Нової української школи (НУШ), приводить до реформації і системи державного управління національною

освітою, яка (система управління) має гнучко реагувати на вимоги сьогодення та бути в гармонійній єдності з потребами суспільства.

Соціальна детермінованість проблеми державного управління системою національної освіти, важливість освітньої індустрії, роль освіти в економіці, в життєдіяльності суспільства зумовили необхідність спеціального дослідження проблеми основ державного управління системою національної освіти України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз науково-педагогічної літератури показав, що проблема управління системою національної освіти досліджується активно та різнопланово. Концепція стратегічного управління, технологія управління освітнім середовищем досліджується в працях М. Братко [3]. Концептуальні засади, структура, функції, моделі управління вищою освітою в Україні розроблені в працях М. Дудук, С. Крисюка, П. Куделя, С. Майбороди.

Особливості системи національної освіти в Україні та державного управління нею, педагогічний менеджмент, розглядає О. Михайличенко, зазначаючи, що управління — це цілеспрямований вплив сукупності заходів на колектив з метою організації, регулювання, координації, діяльності колективу для правильного використання зусиль, часу і фінансового забезпечення [4].

Наукові основи управління загальною освітою, проблеми управління школою досліджували Г. Єльнікова, В. Григораш; функції, форми і методи діяльності керівника школи — П. Дроб'язко, Г. Дмитренко; дер-

жавне управління якістю загальної середньої освіти — Т. Лукіна; питання управління інноваційним розвитком загальноосвітнього закладу, моделі управління, соціокультурні процеси і технології — Л. Калініна, М. Рудакевич.

Інноваційні процеси в освіті ряд дослідників — Ю. Бабанський, Ю. Гільбух, І. Зязюн та інші — розглядають як діяльність, яка пов'язана зі створенням та використанням у традиційній системі управління нових елементів вирішення управлінських і педагогічних проблем. На думку І. Богданової, В. Кричевського, А. Підласого, інноваційні процеси в освіті — це результат творчого пошуку нестандартних управлінських рішень, які забезпечують якість освітніх послуг.

Проблеми теорії і практики управління системою освіти, зокрема форми, методи роботи директора школи з організації виховного та навчально-пізнавального процесів піднімали у своїх працях В. Бондар, В. Григораш, Б. Кобзар, Ю. Конаржевський, В. Сухомлинський.

Мета статті полягає в ознайомленні, систематизації та узагальненні основ державного управління системою національної освіти в Україні; виокремленні функцій, повноважень управлінців освітянської галузі на всіх рівнях моделі державного управління; визначенні впливу управлінської діяльності на розвиток та удосконалення системи національної освіти в Україні.

Виклад основного матеріалу. Управління освітою — це вид професійної діяльності, яка цілеспрямована на створення умов (організаційних, кадрових, матеріально-фінансових,

правових) життєдіяльності, функціонування, розвитку, вдосконалення навчального закладу загалом, а також системи національної освіти для досягнення поставленої мети. Державне управління системою національної освіти забезпечує впорядкування освітньої сфери через прогнозування, прийняття, реалізацію регулюючих та координуючих рішень щодо оптимальної діяльності цілісної системи освіти.

Система національної освіти незалежної України, на наш погляд, є цілісною єдністю державних, комунальних, приватних, корпоративних навчально-виховних закладів різних спрямувань та рівнів акредитації: дитячі ясла, садочки, школи, гімназії, ліцеї, коледжі, спеціальні школи для осіб з особливими освітніми потребами, які потребують коригування фізичного чи розумового розвитку (санаторні школи, соціальної реабілітації, навчально-реабілітаційні центри), а також позашкільні навчальні заклади різного спрямування — спортивного, мистецького, культурологічного, технічного, курси, заклади вищої освіти — університети, академії, академії неперервної освіти.

Мистецтво професійного управління системою національної освіти в Україні на засадах гуманної національної свідомості, взаємоповаги між етнонаціональним розмаїттям нашої держави ґрунтується на концептуальних закономірностях, принципах, управлінських технологіях, моделях управління.

Управління системою освіти в Радянській Україні на базі принципу “демократичного централізму” фактично було командно-адміні-

стративним. У радянські часи була вибудована та доведена до певного рівня досконалості централізовано — пірамідальна модель управління освітою, виконавська структура якої включала: освітні міністерства (народної освіти, середньої спеціальної, вищої освіти); відомчі міністерства і навчально-виховні заклади різного профілю та рівня; Вища атестаційна комісія (ВАК) з оцінювання і легімізації наукових, науково-педагогічних кадрів високих рівнів; Академія педагогічних наук (АПН) як основний інструмент наукової підтримки навчально-виховного процесу [5].

Після 1991 року, коли Україна стала незалежною державою, відбуваються суттєві зміни в національній освітянській галузі, які детермінували зміни в системі державного управління освітою. В незалежній Україні була створена нова структурна організація “Українська Академія державного управління при Президентові України (УАДУ)”, стратегічним завданням якої є підготовка управлінських кадрів як державних службовців для всіх гілок державних структур, у тому числі для управління системою національної освіти України.

Державне управління системою національної освіти в Україні відбувається відповідно до Конституції України та Законів України “Про освіту” і базується на таких основних принципах: а) принцип державності — передбачає, що діяльність управлінців на всіх щаблях системи управління спрямована на розвиток незалежної України та національної освіти; б) принцип науковості — згідно з яким модель управління освітою

опирається на наукові теорії організації багатоаспектної діяльності в освітній сфері; в) принцип прогностичного планування діяльності органів державного управління і закладів освіти — враховує реальні умови та можливості; г) принцип демократизації — передбачає оптимальне поєднання ініціативно-суб’єктивних, колегіальних і адміністративних форм організації управління національною освітою; д) принцип компетентності та професіоналізму управлінців освітянською сферою діяльності; е) принцип оптимізації — означає необхідність використання в управлінні освітою таких форм і методів організації діяльності, за допомогою яких можна досягти мети при мінімальних затратах часу та зусиль [6, с. 7].

Українська теорія державного управління системою національної освіти в сучасних умовах знаходиться у стадії розвитку і оновлення, що зумовлено зміною соціально-економічних умов життєдіяльності суспільства, переходом до ринкової економіки, кризою авторитарних методів управління, необхідністю пошуків ефективної моделі державного управління системою національної освіти.

Конституція і Закони незалежної України про освіту визначають модель державного управління системою національної освіти, структура якої (моделі) включає кілька рівнів: а) парламентсько-президентський рівень — визначає стратегію розвитку освіти на основі Законів “Про освіту”, указів Президента; б) урядово-центрального рівня управління — представляє Міністерство освіти і науки, молоді і спорту України, яке має пла-

нові, керівні та контролюючі функції; в) регіональний рівень (обласні, міські, районні відділи освіти) управління освітою — має трансформуючі, організаційні, виконавські, контролюючі функції; г) рівень безпосереднього управління закладами освіти (ректор, проректор, директор, заступники) та самим навчально-виховним процесом (викладачі, вчителі, класні керівники, вихователі) — мають організаційні, виконавські, контролюючі функції.

Державною національною програмою “Освіта” (Україна ХХІ ст.) визначена державно-громадська модель управління системою національної освіти України, виокремлено повноваження центральних і місцевих органів управління та органів громадського самоврядування для аналізу та характеристики діяльності навчально-виховних закладів освіти [8].

У національній Доктрині розвитку освіти в Україні державно-громадська модель управління системою освіти доповнюється необхідністю врахування регіональних особливостей, розширення автономності закладів навчання, демократизації управління, врахування громадської думки на прийняття зважених управлінських рішень [9].

Громадське самоврядування та державно-громадське управління у сфері освіти здійснюється на принципах, визначених у ст. 70, п. 8 Закону України “Про освіту” (2017 р.): а) пріоритет прав і свобод людини і громадянина; б) верховенство права; в) взаємна повага та партнерство; г) репрезентативність органів громадського самоврядування, громадських об’єднань та інших інститутів

громадянського суспільства і правомочності їх працівників; д) обов’язковість розгляду пропозицій сторін; е) пріоритет узгоджувальних процедур; є) прозорість, відкритість та гласність; ж) обов’язковість дотримання досягнутих домовленостей; з) взаємна відповідальність сторін [7].

Відповідно до ст. 69, п. 1 і 2 Закону України “Про освіту” (2017 р.) державний контроль у сфері освіти здійснюється центральним органом виконавчої влади із забезпечення якості освіти з метою реалізації єдиної державної політики у сфері освіти і спрямований на забезпечення інтересів суспільства щодо належної якості освіти та освітньої діяльності. Основні принципи системи національної освіти в Україні визначені ст. 6 Конституції України [7]: доступність для кожного громадянина усіх форм і типів освітніх послуг, що надаються державою, у тому числі для осіб з особливими освітніми потребами, зокрема, інклюзивного навчання за місцем проживання; рівність умов кожної людини для повної реалізації її здібностей, таланту та всебічного розвитку; гуманізм, демократизм, пріоритетність загальнолюдських духовних цінностей; органічний зв’язок зі світовою та національною історією, культурою та традиціями; незалежність освіти від політичних партій, громадських, релігійних організацій; науковий, а також світський характер освіти; інтеграція з наукою і виробництвом; взаємозв’язок з освітою інших країн; гнучкість і прогностичність системи освіти; єдність і наступність системи освіти; безперервність, навчання впродовж всього життя, різноманіт-

ність освіти; поєднання державного управління і громадського самоврядування.

Щоб перейти від традиційної моделі навчального процесу в системі національної освіти, основу якої становило засвоєння та відтворення сукупності відомостей, інформації з якої-небудь галузі до моделі, яка уможливить задоволення потреб сучасності, а саме, всебічний гармонійний розвиток особистості, коли її компетентність буде сприйматися як товар в ринкових умовах, необхідні якісні зміни не тільки у формах, методах, засобах, змісті освіти, а й у механізмах державного управління освітньою діяльністю.

У Законі України “Про освіту” (від 05–27 вересня 2017 р. № 2145-VIII) як базовому законі у сфері освіти визначено правові засади організації та діяльності закладів освіти, підзаконні нормативно-правові акти якого не звужують зміст і обсяг конституційного права громадян на освіту. Державна “піраміда” управління освітою включає такі елементи: Міністерство освіти і науки, молоді та спорту (МОН України); міністерства і відомства України; Вища атестаційна комісія України (ВАК); Міністерство освіти Автономної Республіки Крим; місцеві органи державної виконавчої влади та органи місцевого самоврядування і підпорядковані їм органи управління освітою [7].

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту (МОН України) як центральний орган державної виконавчої влади в освітній сфері діяльності, як елемент державної “піраміди”, здійснюючи стратегічне управління, визначило провідні напрями роз-

витку національної освіти в Україні: демократизація, гуманізація освіти; духовна спрямованість; європейські стандарти, європейський рівень якості та доступності освіти; соціальне забезпечення педагогічних, науково-педагогічних кадрів; розвиток суспільства на основі наукових знань.

Стаття 11 Закону України “Про освіту” (2017 р.) визначає спектр повноважень МОН від визначення загальної стратегії розвитку освіти, державних стандартів освіти, програм з навчальних предметів, акредитації закладів вищої освіти, сертифікації, ліцензування їх до забезпечення випуску підручників, методичної літератури, атестації науково-педагогічних кадрів, перевірки та експертизи освітніх інновацій.

У Законі України “Про освіту” (2017 р.) утверджено основні принципи, положення, на основі яких визначається стратегія і тактика реалізації освітніх та управлінських новачків. Одним з основних нововведень є обов’язкова 12-річна середня освіта як реалізація проекту Нової української школи (НУШ), створеного на принципах партнерства, за яких учителі мають дослухатися до думки дітей, вчити критично мислити, не боятися висловлювати власну думку та застосовувати знання в життєвих ситуаціях.

Нова українська школа працюватиме на засадах педагогіки партнерства, в основі якої є спілкування, взаємодія та співпраця між учителем, учнем і батьками. Учні, батьки та вчителі, об’єднані спільними цілями та прагненнями, є добровільними та зацікавленими однодумцями, рівноправними учасниками освітнього

процесу, відповідальними за кінцевий результат — різносторонній, інтелектуальний розвиток особистості учня, виховання Людини майбутнього [10].

Реалізація стратегії розвитку проекту Нової української школи відбувалася згідно з рішеннями Уряду — прийняття Державного стандарту навчання за програмами дванадцятирічної повної загальної середньої освіти та ступеневого статусу школи (21.08.2018 р.): початкова школа I ступеня — початок занять з 1 вересня 2018 року; гімназія — навчальний заклад II ступеня, який забезпечує базову середню освіту — початок навчання з 1 вересня 2022 року; ліцей — навчальний заклад III ступеня, який забезпечує профільну середню освіту — початок навчання з 1 вересня 2027 року.

Одним із пріоритетів НУШ є створення якісного інклюзивного освітнього середовища шляхом відкриття в закладах освіти I ступеня класів/груп, в яких навчаються діти з особливими потребами.

Створення Координаційної Ради рішенням Уряду від 21.12.2018 р. для сприяння впровадження проекту НУШ; підписання Меморандуму про співпрацю МОН України та Lego Foundation щодо використання конструкторів Lego у 1-х класах (26.11.2018 р.); міжнародна співпраця МОН і Американської Ради освіти; оголошення проекту “Фінська підтримка” — конкурс на закупівлю консалтингових послуг; рішення Уряду про додаткове фінансування закладів освіти на інтернетизацію, комп’ютеризацію, закупівлю шкільних автобусів і машин для ІРЦ (03.09.2019 р.);

відкриття в Українській Академії державного управління центру підготовки вчителів для НУШ — це невеличкий перелік управлінських рішень урядово-центрального рівня.

Діяльність державних управлінців регіонального рівня та безпосередніх організаторів навчально-виховного процесу спрямована на реалізацію стратегії і тактики державної політики у сфері освіти, на удосконалення національної освіти, підвищення ефективності та оптимальності навчального процесу, досягнення Європейського стандарту якості освіти. Тому управлінці на всіх рівнях моделі державного управління системою національної освіти мають бути висококонкурентними фахівцями.

Професійний державний управлінець — це особистість, яка повинна мати професійні знання у сфері управління, у якої сформовано культуру та готовність до управлінської діяльності. Управлінські функції керівника освітнього закладу залежать від процесів, що відбуваються в країні, від змін соціально-економічного стану в країні і стратегії розвитку національної освіти як соціальної системи.

До основних функцій державного управлінця — керівника закладу освіти належать: аналітична, яка полягає у визначенні та аналізі різноманітних проблем навчального закладу (кадрових, матеріально-технічного забезпечення, фінансових, взаємин у колективі та ін.), об’єктивній оцінці ситуації, діяльності навчального закладу та визначенні тенденцій його розвитку; планування, передбачення ефективної діяльності педагогічного колективу та розвитку навчального

закладу; організаційна, яка полягає в організації діяльності колективу (мета, завдання, шляхи досягнення, терміни виконання, відповідальність); контрольна — через моніторинг досягнення цілей, порівняння стандартів, норм та реального стану діяльності науково-педагогічного, педагогічного колективів. Гласний контроль, що має гуманістичний характер, стимулює до успішної діяльності, мотивує суб'єктів педагогічної взаємодії до саморозвитку та самовдосконалення; функція регулювання полягає у коригуванні наслідків контролю і дозволяє підтримувати систему навчального закладу на оптимальному рівні та впорядкувати всі підсистеми [11].

Державні управління в освітній сфері діяльності мають володіти принципами стратегії і тактики управління, бути готовими ефективно використовувати їх у своїй діяльності; знати закономірності розвитку освітньої галузі; закони, тенденції управління інноваційними процесами та знати основи економіки суб'єкта господарювання. Взаємодія суб'єктів управління має бути партнерською, консолідуючи різні точки зору для досягнення мети — розвитку суспільства на основі наукових знань, набуття широкого спектра компетентностей.

Такий спектр основних компетентностей освіченої особистості визначений в “Національній доктрині розвитку освіти” [9], “Державній національній програмі “Освіта” (Україна XXI століття)” [8], в основних положеннях Закону України “Про вищу освіту” (2014 р.), “Про освіту” (2017 р.) [7], в Указі Прези-

дента України “Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року” (2013 р.) [12], в концептуальних положеннях Нової української школи, а саме: вільне володіння державною мовою; здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами; математична компетентність; компетентності у галузі природничих наук, техніки та технології; інноваційність; екологічна компетентність; інформаційно-комунікативна компетентність; навчання впродовж життя; громадянські, соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності прав людини, добробуту та здорового способу життя, з усвідомленням рівних прав і можливостей.

Вважаємо, що найвірогіднішим шляхом досягнення благородної та значущої мети для окремої особистості, для суспільства, для держави загалом — розвиток особистості, суспільства на основі наукових знань, набуття широкого спектра компетентностей — є навчання та виховання дітей в освітньому середовищі Нової української школи, яка працює на засадах педагогіки партнерства. Навчання в НУШ відбувається на базі діяльнісного підходу, впровадження інтегративного та проектного навчання.

Головним завданням педагогіки партнерства є подолання інертності мислення, перехід на якісно новий рівень побудови взаємин між учасниками освітнього процесу. Це завдання реалізується у спільній діяльності учителя і учнів, учителя і батьків, що передбачає взаєморо-

зуміння, спільність інтересів і прагнень з метою особистісного розвитку школярів [10].

Важливою особливістю НУШ для учнів є створення освітнього середовища, в якому змінюється ставлення до дітей – повага, рівність, дитиноцентризм, прагнення знайти оптимальний індивідуальний підхід і спосіб для ефективного навчання. Діти в процесі навчання набуватимуть ключових компетентностей як динамічної комбінації знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистісних якостей, що визначає здатність особистості успішно соціалізуватися, здійснювати професійну та/або подальшу навчальну діяльність. Отже, формується ядро знань, на яке будуть накладатися уміння цими знаннями користуватися, а також цінності та навички, що знадобляться випускникам НУШ у професійному та приватному житті [12].

Суттєві зміни відбуваються в суб'єкт-суб'єктній, суб'єкт-об'єктній взаємодії між учителем, батьками, закладом освіти та державою. Батьки можуть впливати на освітній та виховний процеси, а також на використання та контроль фінансів (бюджетних і благодійних) шляхом створення громадського самоврядування.

Заклади освіти Нової української школи отримали більше свободи і відповідальності: кадрова автономія – призначення заступників; обрання директора школи за конкурсом не більш як на два терміни по 6 років; строкові контракти для керівників та вчителів; МОН пропонує типові навчальні програми,

але зобов'язує виконання Державного стандарту щодо об'єму та якості знань; учитель отримує свободу дій щодо: обирання авторських навчальних матеріалів, методик, доповнення до програми або створення власної; оцінки реальних досягнень учнів та визначення того, що мають знати, вміти діти на певному етапі навчання; запровадження МОН України замість атестації вчителів початкових класів їхню сертифікацію – добровільну перевірку професійності, що мотивує, сприяє професійному та особистісному зростанню, а також надає учителям і фінансову мотивацію – 20 % надбавки до посадового окладу.

Висновки. Отже, державне управління системою національної освіти забезпечує впорядкування освітньої сфери через прогнозування, прийняття, реалізацію регулюючих та координуючих рішень щодо оптимальної діяльності цілісної системи національної освіти в Україні, функціонує на засадах гуманної національної свідомості, взаємоповаги між суб'єктами етнокультурного розмаїття нашої держави, базується на концептуальних закономірностях, принципах, управлінських технологіях, моделях управління. Державне управління системою національної освіти в Україні відбувається відповідно до Конституції України та Законів України “Про освіту” і базується на основних принципах: а) державності; б) науковості; в) прогностичного планування діяльності органів державного управління і закладів освіти; г) демократизації; д) компетентності та професіоналізму управлінців;

е) оптимізації управління системою національної освіти. Структура державно-громадської моделі управління системою національної освіти включає кілька рівнів: а) парламентсько-президентський рівень, який визначає стратегію розвитку освіти, беручи до уваги Закони “Про освіту”, укази Президента; б) урядово-центральної — представляє Міністерство освіти і науки, молоді і спорту України, яке має планові, керівні та контролюючі функції; в) регіональний рівень (обласні, міські, районні відділи освіти) управління освітою, який має трансформуючі, організаційні, виконавські, контролюючі функції; г) рівень безпосереднього управління закладами освіти (ректор, проректор, директор, заступники) та самим навчально-виховним процесом (викладачі, вчителі, класні керівники, вихователі), які мають організаційні, виконавські, контролюючі функції.

Вплив управлінської діяльності на розвиток та вдосконалення системи національної освіти в Україні, реалізація освітніх та управлінських новацій сьогодення проявляється: у створенні Нової української школи (НУШ), утверджені Законом України “Про освіту” (2017 р.); у прийнятті Державного стандарту навчання за програмами дванадцятирічної повної загальної середньої освіти та ступеневого статусу школи (21.08.2018 р.): початкова школа І ступеня ; гімназія — навчальний заклад ІІ ступеня, який забезпечує базову середню освіту; ліцей — навчальний заклад ІІІ ступеня, який забезпечує профільну середню освіту. Одним із пріоритетів НУШ є

створення інклюзивного освітнього середовища шляхом відкриття в закладах освіти І ступеня класів / груп, в яких навчаються діти з особливими потребами. Концепція Нової української школи — педагогіка партнерства. Головним завданням педагогіки партнерства є подолання інертності мислення, перехід на якісно новий рівень побудови взаємин між учасниками освітнього процесу. Це завдання реалізовується у спільній діяльності учителя і учнів, учителя і батьків, що передбачає взаєморозуміння, спільність інтересів і прагнень з метою особистісного розвитку школярів благородної та значущої мети для окремої особистості, для суспільства, для держави загалом — розвиток особистості, суспільства на основі наукових знань, набуття широкого спектра компетентностей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Пшеничная Л. В.* Инновационный менеджмент — комплексная составляющая качества образования / Управление высшим и средним образованием: монография / общая ред. проф. Михайличенко О. В. // LAP LAMBERT Academic Publishing, 2019. 277 с.
2. *Крисяк С. В.* Державне управління освітою: навч. посіб. Київ : НАДУ, 2009. 220 с.
3. *Братко М. В.* Теорія управління освітою в Україні в пострадянський період (1991 — початок ХХІ ст.): вектори розвитку // Вісн. післядипломної освіти. Київ. 2015. Вип. 15. С. 17–31.
4. *Михайличенко О. В.* Особенности функционирования системы обра-

- зовання в Україні и управління образованием / Управление высшим и средним образованием: монография / общая ред. проф. Михайличенко О. В. // LAP LAMBERT Academic Publishing, 2019. 277 с.
5. *Кряжев П. В.* Модель управління освітою в Україні. Педагогіка. Київ. 2013. С. 100–108.
 6. Конституція України: прийнята на 5-й сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. Київ: Преса України, 1997. 80 с.
 7. Закон України “Про освіту” 2017 р. від 05.09.2017 № 2145-VIII <https://www.osvita-konotor.gov.ua/zakon-ukra%D1%97ni-vid-05-09-2017-2145-viii-pro-osvitu.html>
 8. Державна національна програма “Освіта” (Україна XXI ст.)”. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF#Text>
 9. Національна Доктрина розвитку освіти в Україні. Київ: Парламент, 2004. С. 168–221.
 10. *Браніцька Т.* Ефективна взаємодія на засадах педагогіки партнерства: методичний інструментарій: навч.-метод. посіб. Вінниця: ФОП Рогальська І. О., 2020. 86 с.
 11. Мартинець Л. А. Управлінська діяльність керівника навчального закладу: навч. посіб. / Донец. нац. ун-т ім. Василя Стуса. Вінниця: Навч. вид., 2018. 196 с.
 12. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи. Рішення колегії МОН України від 27.10.2016 № 10 [Електронний ресурс]. Режим доступу : [mon.gov.ua /ua/ tag/ nova — ukrainska — shkola](http://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola)
- sostavlyayushchaya kachestva obrazovaniya [Innovative management — a complex component of the education quality]. O.V. Mikhaylichenko (Eds.). Upravlenie vysshim i srednim obrazovaniem — Management of higher and secondary education. (pp. 37–77). Saarbrücken: LAP LAMBERT Academic Publishing [in Russian].
2. *Krysiuk, S. V.* (2009). Derzhavne upravlinnia osvitoiu [State management of education]. Kyiv: NADU [in Ukrainian].
 3. *Bratko, M. V.* (2015). Teoriia upravlinnia osvitoiu v Ukraini v postradianskyi period (1991 — pochatok XXI st.): vektory rozvytku [Theory of education management in Ukraine in the post-Soviet period (1991 — early XXI century): vectors of development]. Visnyk pislidyplomnoi osvity — Bulletin of postgraduate education, 15, 17–31 [in Ukrainian].
 4. *Mikhaylichenko, O. V.* (2019). Osobennosti funktsionirovaniya systemy obrazovaniya v Ukraine i upravleniya obrazovaniem [Features of the functioning of the education system in Ukraine and education management]. O.V. Mikhaylichenko (Eds.). Upravlenie vysshim i srednim obrazovaniem — Management of higher and secondary education. (pp. 17-36). Saarbrücken: LAP LAMBERT Academic Publishing [in Russian].
 5. *Kriazhev, P. V.* (2013). Model upravlinnia osvitoiu v Ukraini na mezhi XX–XXI st. [Model of education management in Ukraine at the turn of the XX–XXI centuries]. Pedagogichnyi protses: teoriia i praktyka — Pedagogical process: theory and practice, 3, 100–108 [in Ukrainian].
 6. Konstytutsiia Ukrainy [The Constitution of Ukraine]. (1997). Kyiv: Pre-sa Ukrainy [in Ukrainian].
 7. Zakon Ukrainy “Pro osvitu” : vid 05.09.2017 #2145-VIII [Law of Ukraine

REFERENCES

1. *Pshenichnaya, L. V.* (2019). Innovatsionnyu menedzhment — kompleksnaya

- “On Education” from 05.09.2017 №2145-VIII]. zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <https://www.osvita-konotop.gov.ua/zakon-ukra%D1%97ni-vid-05-09-2017-2145-viii-pro-osvitu.html> [in Ukrainian].
8. Postanova Kabinet Ministriv Ukrainy “Pro Derzhavnu natsionalnu prohramu “Osvita” (“Ukraina XXI stolittia”)” : vid 3 lystopada 1993, № 896 [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine on the State National Program “Education” (“Ukraine of the XXI Century”) from November 3 1993, № 896]. zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
 9. Natsionalna doktryna rozvytku osvity [National doctrine of education development]. (2004). Zakonodavchi akty Ukrainy z pytan osvity — Legislative acts of Ukraine on education. (pp. 168-221). Kyiv: Parlam. vyd-vo [in Ukrainian].
 10. *Branitska, T.* (2020). Efektyvna vzaiemodiia na zasadakh pedahohiky partnerstva: metodychnyi instrumentarii [Effective interaction on the basis of partnership pedagogy: methodological tools]. Vinnytsia: FOP Rohalska I.O. [in Ukrainian].
 11. *Martynets, L. A.* (2018). Upravlinska diialnist kerivnyka navchalnoho zakladu [Management of the head of the educational institution]. Vinnytsia: Navch. vyd. [in Ukrainian].
 12. Nova ukrainska shkola. Kontseptualni zasady reformuvannia serednoi shkoly [New Ukrainian School. Conceptual Principles of Secondary School Reform]. (2016). Kyiv: Ministerstvo Osvity i Nauky Ukrainy. Retrieved from <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> [in Ukrainian].